

KOR TÁRS PANORÁMA

Tanulmányok
a 70 éves Vonyó József
tiszteletére

Kronosz Kiadó
Magyar Történelmi Társulat
Állambiztonsági Szolgálatok Történelmi Levéltára

Pécs–Budapest, 2015

KOR / TÁRS
PANORÁMA

TANULMÁNYOK
A 70 ÉVES VONYÓ JÓZSEF
TISZTELETÉRE

KOR / TÁRS PANORÁMA

TANULMÁNYOK
A 70 ÉVES VONYÓ JÓZSEF
TISZTELETÉRE

KRONOSZ KIADÓ
MAGYAR TÖRTÉNELMI TÁRSULAT
ÁLLAMBIZTONSÁGI SZOLGÁLATOK TÖRTÉNETI LEVÉLTÁRA

PÉCS – BUDAPEST, 2015

Jelen elektronikus kiadvány a Kronosz Kiadó, az Állambiztonsági Szolgálatok Történeti Levéltára és a Magyar Történelmi Társulat gondozásában 2015-ben megjelent nyomtatott kötet változatlan kiadása

pdf ISBN 978-615-6027-75-7

Szerkesztette:

Erőss Zsolt
Gyarmati György

© szerzők

© szerkesztők

© Állambiztonsági Szolgálatok Történeti Levéltára

© Magyar Történelmi Társulat

© Kronosz Kiadó

TARTALOM

- 7 | KÖSZÖNTŐ
- 13 | ORMOS MÁRIA
Az iszlám kezdetei
Az arabok és az arab birodalom
- 33 | ROMSICS IGNÁC
A kiegyezés emlékezete
- 73 | KÖVÉR GYÖRGY
Alfons Dopsch és a magyar gazdaságtörténet-írás
- 107 | GYARMATI GYÖRGY
Kalandtúrák egy baljós napon
Sztori – crossover – history
- 133 | PÓK ATTILA
Jászi Oszkár feudalizmusfogalma
– a mából nézve
- 153 | PÜSKI LEVENTE
Válság kicsiben
Földes község gazdálkodása az 1930-as években
- 171 | ZEIDLER MIKLÓS
A testgyakorlás mint az egészség és a szépség
forrása az újkori magyar sportirodalomban
- 213 | KEREPESZKI RÓBERT
Budapest, Szeged, Győr. A jobbratulódás útja?
*Darányi Kálmán miniszterelnöki beszédeinek
néhány aspektusa*
- 239 | VONYÓ JÓZSEF PUBLIKÁCIÓS JEGYZÉKE 2010–2014

KÖSZÖNTŐ

Ennek a kötetnek a története 15 évvel ezelőtt kezdődött, vagy ha úgy tetszik, „bolognai” időszámításunk előtt bő fél évtizeddel. Negyedéves történéshallgatók egy kis csoportja Pécsen, a Rókus utcai Modernkori Történeti Tanszéken – hirtelen ötlettől vezérelve, vagy jól előkészített hallgatói konspiráció eredményeként, arra már senki nem emlékszik – Gömbös Gyulában, Magyarország 1932–1936 közötti miniszterelnökében látta meg az abszolutóriumra bocsátáshoz szükséges kötelező kreditmennyiség megszerzésének legegyszerűbb eszközét. Az előjelek igen kedvezőnek mutatkoztak. A szemináriumot meghirdető oktatóról – és ez akkoriban nem/sem volt csekélység – semmilyen elrettentő történet nem keringett közzájón, Gömbös is csak négy (szigorúan véve alig több mint három) évig regnált, ami még számunkra is kezelhető és belátható intervallumnak tetszett, a téma akár még érdekes is lehet..., sima ügy, gondoltuk. Aztán mégsem úgy alakultak a dolgok, ahogy azt elterveztük. A szeminárium résztvevői közül néhányan nemcsak teljesítettük a kurzust, de valahogy ott ragadtunk a teremben, a tanszék környékén. Az igazság az, hogy mind a mai napig. Ha túlozni akarnék, mondhatnám, hogy sokkot kaptunk – annak persze ritkább, inspiráló-felvillanyozó értelmében –, s ez a poszt-trauma, a jelek szerint, tartós. Azóta sem találtuk meg a „megfelelő orvosságot”.

Már az első beszélgetés alkalmával úgy tűnt – nem tudom, így van-e valójában –, Gömbös csak ürügy vagy kiindulópont, afféle lehetőség arra, hogy rajta keresztül és kívül ezernyi más dologról

beszélgethessünk. A beszélgetések célja pedig nem a mindenáron való meggyőzés és elfogadtatás volt, hanem – a tanterem levegőjéből is ezt lélegeztük be – az együtt gondolkodás, mely – mivel egyenrangú – szerfelett hatékony tanulási és tanítási folyamat a diskurzusban résztvevő felek számára. Bizonyosan lehetett volna korábban is ilyen élményünk az egyetemen, de nem vettük észre. Ott és akkor, Gömbös és társainak „szóvirágaival” díszített egyetemi szemináriumi teremben viszont észrevettük. Ezáltal vált a helyszín későbbi éveinket, érdeklődésünket meghatározó szocializációs közegünké.

Aligha mérheti fel egy egyetemi oktató, hogy az egyetemi katedrán elhangzó mondatoknak, szakdolgozati és egyéb szakmai konzultációknak, vagy a legfeljebb egypercesre tervezett, de végül majd' órára nyúló folyosói beszélgetéseknek, a szakmai és emberi hozzáállás minőségének másfél évtizedes távlatban milyen következményei adódhatnak. A szakdolgozók és doktoranduszok, valamint az egyetemen és azon kívüli szakmai műhelyek keretében résztvevőként és szervezőként „teljesített” konferenciák statisztikákban rögzített számai, szerzőként és szerkesztőként jegyzett könyvek, tanulmányok (sőt, könyvsorozatok és folyóirat számok) mennyisége és minősége mellett aligha nevezhető tipikus jelenségnek, hogy egy történész szakmai (és emberi) működésének hozadékaként komplett könyvkiadói program fogalmazódjon meg, induljon el és működjön ma – ahogy mondani szokás: lekopogom – sikeresen Magyarországon. Nem direkt összefonódásban, de a kijelölt nyomvonalakon és az általa szélesre tárt perspektívában.

Vonyó József történész, a Pécsi Tudományegyetem címzetes egyetemi tanára, a Magyar Történelmi Társulat alelnöke, a Dél-dunántúli Csoport titkára és elnöke ezzel a fegyverténnyel is büszkélkedhetne, s nyomatékosíthatná történészi, oktatói és (az ezekkel szinte egyenrangú) tudományszervezői sokoldalúságát – persze, ha szokása lenne. De nem szokása. Holott az elmúlt három évben megjelentetett több mint 40 kiadvány között alig akad olyan, amely ne viselné magán valamilyen formában

Vonyó József keze nyomát. Az egyetértő bólintástól (a logikai következetesség okán nevezzük ezt szimbolikus kézrátételnek) a több hetes közös munkát igénylő szöveggondozásig. Legyen szó politika- és/vagy társadalomtörténetről, életrajzról, várostörténetről, kultúrtörténetről (majdhogynem bármilyen korszakról), művészettörténetről, történeti relevanciával bíró irodalomtudományi munkáról, azaz szinte tematikai és műfaji megkötés nélkül sorolhatnánk a meglehetősen szélesre bővült kiadói ouvre-t – s lám, még egy alkalmi *Festschrift* sem jelenhet meg anélkül, hogy Vonyó Józsefnek ne legyen valami köze hozzá.

Ez a valami most ő maga. Amit képvisel. Aminek elismerésére a kiadó által felkért nyolc szerző gondolkodás nélkül (s ami kiadói szempontból bizonyítóbb erejű: a határidők betartásával, sőt azt többen jóval megelőzve) tanulmányt küldött az önhatalmúlag magukat szerkesztőnek kinevező kollégáknak, barátoknak. Aligha magyarázhatnánk meg jobban eme titkos konspiráció legfontosabb jellemzőjét, mint amit maga az összeállt kötet mutat: a kollégák reflexszerű (és, hangsúlyozom, nem kiadói instrukciók sugallta) összekacsintását, mely jelzi: a tematikai sokszínűség (és néhány esetben egy történész fő kutatási területéhez képest leágazásnak tűnő kalandozások) nem feltétlenül a centrifugális hatások érvényesülését erősítik. Válhat mindez – mint jelen esetben – kerek egészé is. Minden attól függ – talán –, hogy hogyan csináljuk. Mint ahogy egy több mint negyven éves szakmai életút összes kacsikeringójával, megvonva a mérleget a 70. életévnél – mert jól lett „megcsinálva” – önmagában kerek. Ami persze nem azt jelenti, hogy lezárult. A kutatás–oktatás–tudományszervezés és -népszerűsítés koncentrikus köreinek akciórádiusza még korántsem véglegesült.

*

Igencsak rossz ómen, ha egy előszóban tanácsokat adnak az olvasó számára, hogyan is kell egy kötetet olvasni. Tanácsról jelen esetben nincs szó, csak jelzem: jelen kötet legalább két lehetséges

pozíciót kínál a Tisztelt Olvasónak, amelyeket a szerkesztők a kötet címével is megpróbáltak – hogy sikerrel-e, a nagyrődemű ítéletére van bízva – érzékeltetni. A nézőpont állandó, a perspektívát azonban a kamerába helyezett prizma jellege változtat(hat)ja. „Korpanoráma” olvasatban az írások Vonyó József történelmi érdeklődésének fókuszában álló 20. századi történelmünk napjainkat (is) befolyásoló jelenségeit, történeteit (előzményeit és következményeit) veszik gőrcső alá. (Csak egy életrajzából ki nem derülő „titokra” utalva: a Tanár Úr ifjú korában eredetileg „arabistának” készült...) „Társpanoráma”-ként 2015 tavaszán, Vonyó József 70. születésnapja alkalmából adnak körképet arról, hogy a vele szakmai nexusban álló, s (nem titok) baráti viszonyba is keveredett (kor)társ történészeket ezidőtájt milyen kérdések foglalkoztatják. Mindezt kiegészítő elemként pedig a történész szakma nem egyedii, de kevésbé hangsúlyozott belső jellegzetességére is rámutat a kötet: a kortársi odafigyelés, a folyamatos reflexió, a történészek közötti konstruktív párbeszéd fontosságára, melynek Vonyó József – szakmai-közéleti szerepvállalásai is ezt bizonyítják – elkötelezett hirdetője és képviselője.

A cél szempontjából jelen írások természetesen csak a jéghegy csúcsát jelentik: a szerzők – Ormos Mária, Romsics Ignác, Kővér György, Gyarmati György, Pók Attila, Püski Levente, Zeidler Miklós és Kerepeszki Róbert – „delegáltakként” képviselik most a jelen kötetben messze túlmutató szakmai elismerést.¹ Hasonlóképpen a – szintén Vonyó József révén egymásra talált – kiadói konstelláció, a Kronosz Kiadó, a Magyar Történelmi Társulat és az Állambiztonsági Szolgálatok Történelmi Levéltára sem tehet

¹ Az a negyven szerző, és az a kétszáznál is több gratulációt dedikáló kolléga, barát, munkatárs, aki öt évvel ezelőtt közreműködője volt a 65. születésnapii köszöntésnek, bizonyára most is vállalkozott volna hasonlóra. (Lásd, *A történelem szálai*. Tanulmánykötet Vonyó József 65. születésnapjára. Szerk. Fischer Ferenc – Hegedűs Katalin – Rab Virág. Publikon Kiadó, Pécs, 2010) A most felkért közreműködők részvételével a Kronosz Kiadó kívánja Vonyó Józsefet köszönteni, amely kiadónak az ünnepelt – jelenleg is több könyvet gondozó – mentora.

■ KÖSZÖNTŐ ■

mást, mint közvetíti a maga és mindazon szervezetek üdvözlését és jókívánságait, melyekben Vonyó József az elmúlt években, évtizedekben rövidebb-hosszabb ideig tevékenykedett (írt, oktatott, szervezett), fáradhatatlanul.

Kedves Jóska!

Isten éltesen 70. születésnapod alkalmából.

Pécs, 2015. március 2.

Erőss Zsolt